

Педагогічна та вікова психологія (спеціальність 19.00.07)

«Затверджено»

на засіданні кафедри загальної,
вікової та педагогічної психології
протокол № 1 від 31.08.2011 р.

зав.кафедри_____.П.Сергеєнкова

Програма для складання вступних іспитів до аспірантури факультету соціології та психології за спеціальністю 19.00.07 – вікова та педагогічна психологія складена відповідно до програм підготовки фахівців в галузі психології за освітньо-кваліфікаційними рівнями “спеціаліст” та “магістр” і відповідають вимогам якісної й ефективної підготовки та атестації науково-педагогічних кадрів.

Основною вимогою до вступників до аспірантури є високий рівень психологічної освіченості та культури, висота якого й визначається вступним іспитом.

Головна мета вступного іспиту (співбесіди) – це перевірка знань, виявлення уміння застосувати здобуті знання у науковому дослідженні.

Вступник на іспиті (співбесіди) повинен розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань і показати при цьому:

- знання першоджерел і вміння використовувати їх зміст й основні ідеї при аналізі психологічних проблем;

- оволодіння змістом психологічних принципів та категорій, вміння оперувати ними при викладенні теоретичного матеріалу;
- вміння розібратися у суті психологічної проблеми і відобразити наслідки цієї праці у самостійному викладенні основних результатів у формі реферату;
- вміння демонструвати та аргументувати свої погляди;
- здатність до проведення самостійних наукових досліджень в обраній галузі.

Встановлено наступні критерії оцінки знань при складанні вступного іспиту (співбесіди) до аспірантури.

1. На оцінку "відмінно" заслуговує відповідь, яка виявляє всебічне й глибоке знання матеріалу з обраної спеціальності, в тому числі ґрунтовні знання першоджерел та коментуючої літератури. Ця оцінка передбачає також вільну орієнтацію вступника у загальній психологічній проблематиці. профілюючої науки. Відповіді на всі питання білета, додаткові запитання та питання стосовно реферату повинні мати повний, вичерпний характер.

2. Оцінка "добре" передбачає наявність міцних знань в об'ємі навчальної програми відповідної спеціальності, знань основних джерел та матеріалів із додаткової літератури, головних проблем обраного напрямку.

3. Оцінка "Задовільно" означає, що вступник володіє знаннями в об'ємі навчальної програми, знає основні літературні джерела, обізнаний із проблематикою обраного фаху.

4. Оцінка "Незадовільно" - виставляється при відсутності знань літературних джерел та основних проблем обраної наукової спеціальності.

Прийом вступних іспитів проводиться відповідно до вимог чинного законодавства, нормативних документів Міністерства освіти й науки України та Вищої атестаційної комісії України.

Іспити відбуваються відповідно до затверджених програм вступних іспитів за білетами або у формі співбесіди. Для підготовки відповіді вступник використовує екзаменаційні листи, які після іспиту зберігаються в його особовій справі. Рівень знань оцінюється за чотирьохбальною системою: "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно".

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

1. Предмет та завдання вікової психології. Основні категорії вікової психології. Галузі вікової психології. Міжпредметні зв'язки вікової психології з іншими науками. Принципи вікової психології (детермінізму, розвитку, єдності психіки та діяльності, системності, об'єктивності, особистісного підходу). Класифікації методів дослідження. Специфіка застосування традиційних методів дослідження у роботі з дітьми. Спеціальні методи дослідження вікової психології.
2. Історія та сучасний стан вікової психології. Зарубіжна психологія. Вплив еволюційних ідей на становлення дитячої психології. Щоденники спостережень за розвитком дітей (І.Тен, Ч.Дарвін, В.Прейєр).
Внесок А.Біне, Е.Клапареда у розвиток дитячої психології. Натуралістичні концепції онтогенезу людини (Ст.Хол, Дж.Болдуїн, К.Грос).
Нормативний підхід до психічного розвитку А.Геззела.
Теорія трьох ступенів дитячого розвитку К.Бюлера.
Соціологічний (культуроологічний) підхід до онтогенезу психіки людини.
Французька соціологічна школа (Е.Дюркгейм, П.Жане), французька генетична психологія (А.Валлон, Р.Заззо). Американська школа культурної антропології (Ф.Боас). Кроскультурні дослідження закономірностей розвитку та виховання дітей (М.Мід).

3. Сучасна зарубіжна психологія розвитку. Психоаналітичні теорії розвитку людини (З.Фрейд, А.Адлер, Е.Еріксон). Диспозиційна концепція розвитку Г.Олпорта. Теорія соціального научіння у сучасній американській психології (Р.Сірс, А.Бандура).
Міжкультурні дослідження пізнавального розвитку дітей Дж. Брунера. Женеvська школа генетичної психології Ж. Піаже. Внесок гуманістичної психології у загальне розуміння основних закономірностей розвитку та соціалізації людини.
4. Становлення вітчизняної вікової психології у середині 50-х – на початку 70-х років XIX ст. Питання психології розвитку у працях М.Пирогова, К.Ушинського, М.Весселя, П.Юркевича, П.Лесгафта, П.Каптерева, М.Ланге, А.Нечаєва, А.Лазурського, М.Рум'янцева.
5. Експериментальний період у становленні психології розвитку (А.Сікорський). Організаційний період у розвитку вікової психології (П.Каптерев, А.Нечаєв, В.Бехтерев).
6. Внесок у психологію розвитку людини М.Басова, П.Блонського, Л.Виготського, А.Лурія, А.Смірнова, І.Соколянського, С.Рубінштейна. Павлівський період у психології розвитку (1940–1960 рр.). Проблеми психології розвитку у працях С.Рубінштейна, Г.Костюка, О.Леонтьєва, Б.Ананьєва, О.Запорожця, О.Люблінської, Н.Менчинської).
7. Експериментально-психологічна розробка проблем психології розвитку у 1960–1990-х роках. Теоретико-експериментальні дослідження

Л.Занкова, Д.Ельконіна В.Давидова проблем розвиваючого навчання. Вивчення закономірностей та особливостей розвитку дітей на різних етапах онтогенезу (Л.Божович, Т.Драгунова, І.Кон, В.Крутецький, М.Лісіна).

8. Теорія вікового розвитку. Поняття розвитку: форми, механізми, закони та закономірності розвитку, провідні лінії розвитку психіки в онтогенезі. Вчення Л.Виготського про ідеальну форму, знакове опосередкування, інтеріоризацію у психології розвитку. Категорії умов, джерел та рушійних сил. Основні закономірності розвитку людини в онтогенезі. Пристосування та присвоєння як основні механізми біологічної та соціальної еволюції людського індивіда.
9. Сенситивний період розвитку, поняття соціальної ситуації розвитку, зони актуального та найближчого розвитку. Проблема провідної діяльності. Теорія провідної діяльності та її евристичний потенціал у психології розвитку. Новоутворення розвитку. Зв'язок організації виховних впливів, провідної діяльності та новоутворень розвитку.
10. Вчення Л.Виготського про вік та періодизації психічного розвитку. Підвалини та схеми періодизації психічного розвитку. Класифікація періодизацій розвитку. Періодизації розвитку В.Штерна, Р.Заззо, З.Фрейда, П.Блонського, Л.Виготського, Л.Божович, Д.Ельконіна.
11. Соціальна ситуація розвитку немовляти. Пренатальні передумови розвитку. Народження

дитини – перехід до нового типу розвитку. Інший як онтологічна основа життєдіяльності дитини.

12. Основні ознаки нормального виходу дитини з кризи новонародженості. Новонародженість (0,5 – 4 місяця). Закономірності розвитку новонародженого. Зосередженість – перша тілесно-поведінкова форма самостійності дитини.
13. Кризові явища новонародженості (3,5–7 місяців) та їх подолання. Основні новоутворення віку. Розвиток пізнавальної сфери. Мовленнєвий розвиток. Акт хапання та його значення для психічного розвитку дитини. Поява предметних замісників у відносинах між ними.
14. Власне немовлятість (6–12 місяців). Розпад комплексу поживавлення. Дитина та дорослий як партнери з емоційно насиченої співпраці. Іграшка як засіб спілкування дитини з дорослим. Розвиток рухливої та пізнавальної сфер немовляти. Значення виникнення почуття захищеності та довіри до навколишнього світу як базового новоутворення віку. Первинні форми свідомості немовляти.
15. Криза немовлятості (11–18 місяців). Становлення предметного ставлення до світу як причина кризи. Автономне мовлення дитини. Формування здатності до прямоходіння та мовленнєвого спілкування – шлях нормального розв’язання кризи немовлятості.
16. Соціальна ситуація розвитку у ранньому дитинстві. Раннє дитинство (1 рік 3 місяці – 3 роки). Загальна характеристика віку. Спільна предметна діяльність як провідна в ранньому дитинстві. Розвиток предметних дій та наочно-

практичного мислення. Роль мовного спілкування у психічному розвитку дитини до 3 років. Символізм та початкові форми ігрової діяльності. Гордість за власні досягнення як новоутворення віку.

17. Феноменологія та причини кризи раннього дитинства (2,5–3,5). Шляхи виходу з кризи 3-х років, роль самообслуговування та гри у подоланні кризи. Самостійність у ранньому дитинстві.
18. Дошкільний вік розвитку дитини (3 – 6,5 роки). Передумови та умови розвитку дитини дошкільного віку. Основні лінії розвитку особистості та інтелекту дитини у дошкільному віці. Психологічна характеристика гри. Сюжетно-рольова гра як основна форма дитячої самодіяльності та привласнення суспільного досвіду. Розвиток у грі пізнавальних процесів та особистісного потенціалу дитини.
19. Спілкування дитини з дорослим. Дитячі спільноти та міжособистісні відносини у них. Роль рефлексії діяльнісного досвіду в розвитку свідомості, становлення порівняльної рефлексії та самосвідомість дитини. Самооцінка дошкільняти. Теорія ампліфікації (поглиблення) розвитку дитини-дошкільняти.
20. Проблема готовності дитини до шкільного навчання. Криза дитинства (5,5–7,5 року). Феноменологія та причини кризи 6 (7) років. Поява внутрішнього плану переживань та потреба у прилученні до відповідального соціального життя. Пошук суспільно значимої та оцінюваної діяльності. Зародження персональності. Форми

спілкування дитини з однолітками та дорослими. Готовність дитини до шкільного навчання як нормальний модус виходу з кризи дитинства. Проблема готовності дитини до шкільного навчання. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра.

21. Шкільне життя як перша ступінь соціальної зрілості. Статус школяра та його атрибути. Основні види діяльності молодших школярів: учіння, гра, праця.
22. Навчальна діяльність як провідна для цього віку. Формування навчальної діяльності та пізнавальних процесів у молодших школярів. Новоутворення періоду. Становлення позиції учня як особистісне новоутворення цього віку. Розвиток теоретичного мислення та рефлексивної свідомості, довільність та самостійність молодших школярів.
23. Проблема розвитку навчальної діяльності школярів молодших класів. Освіта та розвиток особистості у цьому віці. Гендерні відмінності розвитку пізнавальних інтересів та здібностей, емоційно-вольової сфери та характеру дітей молодшого шкільного віку.
24. Розвиток особистості у підлітковому віці (11–14 років). Феноменологія кризи підліткового віку. Передумови, процеси та результати психічного розвитку на етапі кризи. Фази вікового періоду. Фізіологічні, психологічні та соціальні індикатори онтогенезу підлітка. Особливості розвитку пізнавальних процесів та формування

- самосвідомості. Почуття дорослості у підлітків. Навчальна діяльність у цьому віці.
25. Експериментування та становлення вправності. Потреба у самоствердженні та самостійності. Виникнення особистісної свідомості. Структура самосвідомості.
26. Підліток та дорослі: драматизм взаємовідносин. Психологічні особливості підліткових спільнот. Девіантна та делінквентна поведінка підлітків. Самовиховання у підлітковому віці.
27. Психологічні особливості ситуації соціального розвитку особистості в юнацькому віці (13,5–18 років). Фази юнацького віку. Психологічні особливості розвитку інтелекту та особистості юнака. Юність як завершальна ступінь персоналізації. Рефлексія соціокультурного буття. Усвідомлення себе як особистості. Становлення суб'єктності в юності. Здатності до організації діяльності та співорганізації у ній. Проблема життєвого самовизначення як провідна проблема віку. Становлення світогляду. Особистісне та професійне самовизначення в юності.
28. Розвиток людини у дорослому віці. Проблема періодизації періодів дорослості. Криза юності (17–21 років). Феноменологія кризи. Розходження ідеальних уявлень про життя та реальності в юнацтві. Початок становлення дійсного авторства у визначенні та реалізації свого власного погляду на життя та індивідуального способу життя. Формування реальних життєвих планів як індикатор виходу з кризи. Активне опанування

професійною діяльністю, соціальних ролей дорослого, пошук кола знайомств.

29. Молодість (19–28 років). Закономірності психічного розвитку у молодому віці. Молодість як період інтенсивного пізнавального розвитку. Розвиток функціональних відносин між окремими психічними процесами, їх залежність від характеру професійної діяльності та досягнень у ній (Б.Ананьєв). Пізнання себе у професійних ролях та подолання життєвих труднощів як норма вікового розвитку. Розвиток здатності до управління діяльністю. Шлюб та народження дітей: проблеми молодії сім'ї. Здобуття автентичності “Я є Я”.
30. Криза молодості (27–33 роки) та її психологічна характеристика. Усвідомлення необхідності подальшого професійного, соціального та особистісного зростання у кризі молодості. Подолання професійно-рольових та політичних домінацій. Побудова перспектив подальшого життя як спосіб подолання кризи.
31. Дорослість (32–42 роки). Дорослість як “пік” професійних та інтелектуальних досягнень. Розвиток здібностей у період дорослості. Становлення культурно-історичного суб'єкта. Здобуття повноти діяльнісного способу життя. Завершення процесів індивідуалізації особистості у період дорослості.
32. Криза дорослості (39–45 роки). Феноменологія кризи дорослості як кризи цінностей. Пошук нового – духовного – змісту життя. Вироблення нового образу Я, переосмислення життєвих цілей,

внесення змін у всі області своєї діяльності – продуктивний шлях подолання кризи дорослості.

33. Зрілість (44–66 років). Віковий портрет зрілої людини. Досягнення вершин в управлінській діяльності. Полівікова спільнота (однолітки, діти, онуки) як органічне життєве середовище зрілої людини, основне джерело переживань повноти життя. Проблема недовершеності світу та відповідальність людини. Виховання учнів та турбота про зростання молодого покоління. Криза зрілості (55–65 років). Вихід на пенсію та завершення активної трудової діяльності. Необхідність підтвердження власної значимості для інших у цей час. Здобуття інтегративності у кризі зрілості.

34. Старість (62 роки – ...). Періоди старіння. Історичний характер довжини життя та строків старіння. Віковий портрет старої людини. Зміни у психології старих та похилих людей. Звуження простору міжособистісних відносин. Два психологічні типи старості. Мудрість як здобуття старості. Криза індивідуального життя людини. Спроби осмислити феномен смерті.

ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

1. Історія становлення педагогічної психології як науки. Принципи організації навчання підростаючих поколінь у філософській спадщині Конфуція, Сократа, Аристотеля, Піфагора та інших представників інтелектуально-політичної еліти стародавнього світу.
2. Освіта у середньовічній Європі: монастирські школи та університети. Освіта в Україні: Братські школи, Києво-Могилянська академія, Острожський колегіум. Виникнення психолого-педагогічних ідей у психології нового часу (Дж.Локк, Я.-А.Коменський, І.Песталотці, Ж.-Ж.Руссо). “Велика дидактика” Я.-А.Коменського як узагальнення досвіду організації освіти в Україні. Ідеї Дж.Локка про необхідність організації навчання та виховання підростаючого покоління на засадах гуманізму, парадигми диференціації та професіоналізації освіти.
3. Етап теоретичного обґрунтування педагогічної психології як науки (І.Пірогов, К.Ушинський, М.Вессель) – 50–70-ті роки ХІХ ст. Становлення педагогічної психології як експериментальної науки (А.Сікорський) – 70– 90-ті роки ХІХ ст. Розвиток педагогічної психології на межі віків. Організаційне становлення науки (Г.Челпанов, В.Бехтерев). Розвиток педагогічної психології у надрах педології (С.Холл, П.Блонський, Л.Виготський). Сучасні напрямки розвитку психолого-педагогічної теорії (Ж.Піаже, Е.Еріксон, Дж.Брунер, А.Бандура).

4. Предмет та задачі педагогічної психології. Педагогічна психологія як наука про основні механізми спрямованої соціалізації людського індивіда. Історичні види, форми, інститути та механізми соціалізації.
5. Основні категорії Педагогічної психології (научіння, навчання, навчальна діяльність, виховання, формування, розвиток, засвоєння та усвідомлення, знання, вміння, навички).
6. Задачі та проблеми педагогічної психології. Основні розділи науки. Міжпредметні зв'язки педагогічної психології з іншими науками. Схема О.Леонтьєва. Методологія та методи дослідження педагогічної психології. Система принципів педагогічної психології та їх евристичний потенціал в організації психолого-педагогічних досліджень.
7. Класифікація методів педагогічної психології. Взаємозв'язок методології, методу та методики дослідження. Схеми організації психологічних методів у роботі з дітьми (Л.Виготський, І.Дубровіна, Й.Шванцара). Схема психологічного обстеження дитини за Л. Виготським.
8. Психічний розвиток та навчання. Поняття, форми, механізми та закономірності психічного розвитку. Теорії співвідношення навчання та розвитку у психології. Поняття психічного розвитку, його форми та основні закономірності.
9. Теорії психічного розвитку у психології (біологізаторські, соціологізаторські, дуалістичні та діалектичні).

10. Умови психічного розвитку, поняття соціальної ситуації розвитку, новоутворення, зони актуального та найближчого розвитку, основні лінії психічного розвитку дітей у процесі навчання та виховання. Роль провідної діяльності та сенситивного періоду у психічному розвитку дитини. Періодизація.
11. Психологічний аналіз учіння. Научіння та учіння. Види научіння. Види учіння. Механізм научіння. Засади і теорії научіння. Учіння як вид пізнавальної діяльності. Види учіння. Структура учіння, його основні характеристики.
12. Зарубіжні та вітчизняні теорії навчальної діяльності (функціоналізм, біхевіоризм, необіхевіоризм, когнітивна психологія, теорія соціального научіння, теорії Ж.Піаже, В.Давидова, І.Ільсова, Л.Фрідмана).
13. Покомпонентний аналіз процесу учіння. Характеристика мотивації учня. Проблема розвитку пізнавального інтересу. Поняття орієнтовної основи дій у педагогічній психології. Типи ООД та ефективність навчальної діяльності. Операційний компонент учіння.
14. Класифікація навчальних дій. Психологічні умови ефективного формування навчальних навичок. Інформаційний компонент навчальної діяльності.
15. Класифікація знань. Класифікація оцінок. Оцінка та відзнака у навчальній діяльності. Види контролю в учінні. Особливості та закономірності формування навчальної діяльності та пізнавальних процесів на різних вікових етапах розвитку дитини.

16. Вікова динаміка формування компонентів навчальної діяльності. Вікові можливості засвоєння знань, вмінь та навичок. Научуваність та її властивості. Вікові особливості научуваності. Психологічні характеристики дітей з різним типом научуваності. Типи учнів з різною научуваністю, психолого-педагогічні умови їх ефективного навчання.
17. Психологічна класифікація невстигаючих учнів. Розвивально-корекційні технології психологічної допомоги невстигаючим учням. Психологічні питання становлення самоосвіти школярів.
18. Психологічна характеристика процесу навчання. Психологічна суть навчання як процесу організації, стимуляції та управління навчальною діяльністю.
19. Питання методології психології навчання у роботах П.Блонського, Г.Костюка, С.Рубінштейна, О.Леонтьєва). Класифікація типів навчання, психологічні теорії, що їх репрезентують (Я.-А.Коменського, М.Монтессорі, А.Матюшкіна).
20. Психологічні закономірності управління процесом формування знань, вмінь та навичок. Ефективність навчання залежно від типу орієнтовної основи дії. Теорія поетапного формування розумових дій (П.Гальперін). Структура та типи навчання. Функції вчителя та учня за різних типів навчання. Сучасні теорії навчання. Концепція змістовного узагальнення як основа розвиваючого навчання (Д.Ельконін, В.Давидов, А.Маркова).
21. Теорія проблемного навчання. Рівні проблемно-евристичного навчання (В.Крутецький).

Психологічна характеристика програмованого навчання.

22. Теорія інтенсифікації навчання (Г.Лозанов). Феномен сугестопедії. Психологічні принципи організації активного навчання (А.Красило). Навчання соціальному мисленню на повсякденних матеріалах (Е. де Боно).
23. Психологічний аналіз досвіду безоцінкового навчання дітей (Ш.Амонашвілі). Прискорення та збагачення навчання обдарованих (Дж.Рензуллі).
24. Навчання як міжособистісна взаємодія (В.Ляудіс). Теорія модульно-розвивального навчання (М.Фурман). Психологічні особливості навчання дорослих. Теорії контекстного, дистанційного та кореспондентського навчання (Г.Щокін).
25. Психологічні проблеми виховання як процесу цілеспрямованого формування особистості. Основні психологічні механізми та закономірності формування особистості. Цілі виховання, зарубіжні та вітчизняні теорії виховання.
26. Поняття виховного впливу, характеристики змісту, форм та засобів виховного впливу, класифікація виховних впливів. Основні принципи організації виховного впливу. Загальні методологічні принципи виховання.
27. Теорія ампліфікації. Моральність. Психолого-педагогічні умови її формування. Психологічні питання формування моральної сфери особистості у теоріях Ж.Піаже, Л.Колберга, О.Запорожця. Суспільне середовище як виховний фактор. Питання формування духовної культури

особистості засобами комунікації, творчості та навчання (В.Сухомлинський).

28. Стил ь педагогічного спілкування та прогноз ефективності виховних впливів. Психологічні проблеми діагностики та корекції особистості “важкої” дитини (А.Леонтьєв, В.Добрович).
29. Поняття маніпуляції у виховному процесі. Сценарії маніпулятивної поведінки дітей та дорослих. Принципи організації актуалізуючого виховання.
30. Поняття шкільної психологічної дезадаптації. Первинна та вторинна дезадаптація, їх детермінанти, умови розвитку та подолання.
31. Психологія суб’єкта педагогічної діяльності. Психологічна структура педагогічної діяльності. Загальні та спеціальні педагогічні здібності.
32. Поняття педагогічної майстерності. Типи педагогічного спілкування. Психологічні принципи організації продуктивного педагогічного спілкування. Елементи психокорекції та аутотренінгу у діяльності педагога. Засоби профілактики конфліктів у навчальному середовищі.
33. Психологічна служба у системі освіти. Основні задачі психологічної служби у системі освіти. Структура та функції психологічної служби (психодіагностична, психоконсультативна, психопрофілактична, психокорекційна, психопросвітня). Нормативні документи, що регулюють порядок роботи психологічної служби.
34. Сучасний стан та тенденції розвитку психологічної служби у системі освіти. Напрямки взаємодії

психолога, педагога та соціального педагога у процесі навчання та виховання дітей.

Список літератури

- Алексеева М.І. Мотиви навчання учнів. – К., 1974.
- Алексюк А.М., Власова О.І. Формування соціально професійних якостей майбутнього спеціаліста за умов модульної організації навчання. – М., 1992. – С.3–25.
- Амонашвили Ш. Воспитательно-образовательная функция оценки учителя школьников. – М., 1984.
- Ананьев Б.Г. Избр. психол. произв.: В 2 т. – М., 1980.
- Ананьев Б.Г. Избр. психол. произв.: В 2 т. – М., 1984.
- Ананьев Б.Г. О методах современной психологии // Психологические методы. – Л., 1976. – С.23–35.
- Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М., 1977.
- Арановская-Дубовис Д., Заика Е. Идеи А.Запорожца о развитии личности дошкольника // Вопр. психологии. – 1995.– №5. – С.85–99.
- Берн Э. Я-концепция и воспитание. – М. 1992.
- Блонский П.П. Избр. психол. произв. – М., 1964.
- Бодалев А.А. Личность и общение. – М., 1983.
- Божович Л. Проблемы формирования личности. – М., 1995.
- Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968.
- Боно де Эд. Рождение новой идеи. – М., 1976. – С.35–47.
- Бруменская Г.В. Возрастно-психологическое консультирование. – М., 1990. – С.46–66.
- Брунер Дж. Психология познания. – М., 1977.
- Вікова психологія / За ред. Г.Костюка. – К., 1969.
- Возрастная и педагогическая психология / Под ред. А.В.Петровского. – М., 1979.

- Возрастная и педагогическая психология / Под ред. М.Гамезо. – М., 1984.
- Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1993.
- Выготский Л.С. Полн. собр. Соч.: В 6 т. – М., 1980–1984. – Т1, Т4.
- Гончарук П.А. Психологія навчання. – К., 1985. – С.19–36.
- Григорян С.Т. Проблема мотивации учения школьников в советской психологии. – М., 1985. – С.44–68.
- Давыдов В.В. Виды обобщения в обучении. – М., 1972.
- Дубровина И.В. Рабочая книга школьного психолога. – М., 1995.
- Жинкин Н.И. О целях и задачах программированного обучения. – М., 1986.
- Запорожец А.В. Психическое развитие ребенка // Избр. психол. тр. – М., 1996.
- Зеньковский В.В. Психология детства. – М., 1995.
- Ильясов И.И. Структура процесса учения. – М., 1986.
- Кабанова-Миллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение. – М., 1981.
- Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. – М., 1981.
- Кашенко В.П. Педагогическая коррекция. – М., 1992.
- Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессионального консультирования. – М., 1983.
- Ковалев А.Г., Бодалев А.А. Психология и педагогика самовоспитания. – М., 1989.
- Коломенский Я.Л. Психология детского коллектива. – Минск, 1983.
- Кон И.С. Ребенок и общество. – М., 1988.
- Кон И.С. Психология старшеклассника. – М., 1985.

- Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К., 1995. – С.235–240.
- Коул М. Культурные механизмы развития // Вопр. психологии. – 1995. – № 3. – С. 5–20.
- Краткий психологический словарь / Под ред. А.В.Петровского. – М., 1985.
- Крутецкий В.А. Педагогическая психология. – М. 1972.
- Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников. – М. 1976.
- Кузьмина Н.Ф. Формирование педагогических способностей. –Л., 1991.
- Кулагина И.Ю. Возрастная психология. – М., 1997.
- Лейтес Н.С. Психология одаренности детей и подростков. – М., 1996.
- Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы. – М., 1984.
- Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М., 1979.
- Леонтьев А.Н. Избр. психол. произв.: В 2 т. – М., 1983.
- Лингарт И. Процесс и структура процесса учения. – М., 1970.
- Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. – М., 1986.
- Лозанов Г. Ускоренное обучение и возможности человека. – М., 1978.
- Люблінська Г.А. Дитяча психологія. – К. 1973.
- Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – М., 1984. – Т 2–4.
- Маркова А.К. Самообразование школьников // Вопр. психологии. – 1980. – № 3. – С. 149–154.
- Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М., 1972.

Машбиц Е.Н. Психологические основы управления учебной деятельностью. – К., 1987.

Методологические и теоретические проблемы психологии / Под ред. Е.Шороховой. – М., 1969. – С.118–148.

Мид М. Культура и мир детства. – М., 1988.

Монпелье де Ж. Научение // Экспериментальная психология / Под ред. П.Фресса, Ж.Пиаже: В 6 т. – М., 1979. – Т.4. – С.59–62, 69–82, 126–128.

Мухина В. Детская психология. – М., 1997.

Мухина В.С. Изобразительная деятельность как форма усвоения социального опыта. – М., 1981.

Немов Р.С. Психология. – Кн.2. Психология образования. – М., 1995.

Непомнящая Н.И. Становление личности ребенка 6-7 лет. – М., 1992.

Никольская А.А. Развитие возрастной и педагогической психологии в СССР за 70 лет Советской власти // Вопр. психологии. – 1987. – №1. – С.5–14.

Никольская А.А. Этапы развития педагогической психологии в дореволюционной России // Вопр. психологии. – 1987. – № 4.

Никольская А.А. Психологические основы воспитания в трудах Н.Х.Весселя // Вопр.психологии. – 1980. – № 6. – С.39–145.

Обухова Л.Ф. Возрастная психология. – М., 1997.

Обухова Л.Ф. Концепция Ж.Пиаже: за и против. – М., 1981.

Общения и речь: развитие речи у детей в общении со взрослыми. – М., 1985.

Одаренные дети. – М., 1991.

- Педагогическая энциклопедия: В 5 т. – М., 1964–1968.
- Пиаже Ж. Избр. психол. тр. – М., 1970.
- Полякова Т.С. Анализ затруднений в педагогической деятельности начинающих учителей. – М. 1983.
- Пономарев Я.А. Знание, мышление, умственное развитие. – М. 1967.
- Прихожан А.М. О возрастном подходе в нравственном воспитании детей // Вопр. психологии. – 1981. – № 2. – С.143–149.
- Психическое развитие в младшем школьном возрасте / Под ред. В.В.Давыдова. – М.,1990.
- Развитие личности ребенка. – М., 1987.
- Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. – М., 1989.
- Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., 1978.
- Салмина Н.Г. Знак и символ в обучении. – М., 1988.
- Слободчиков В.И. Категория возраста в психологии и педагогике развития // Вопр. психологии. – 1991. – № 2. – С.37–49.
- Слободчиков В.И. Психологические проблемы становления внутреннего мира человека // Вопр. психологии. – 1986. – № 6. – С. 14–22.
- Смирнова Е.О. Психология ребенка. – М. 1996.
- Стоунс Э. Психопедагогика. – М., 1984.
- Субботский Е.В. Генезис личностного поведения у дошкольников и стиль общения // Вопр. психологии. – 1981. – №2. – С.68–78.
- Субботский Е.В. Ребенок открывает мир. – М., 1985.
- Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – М., 1984.

- Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М., 1975.
- Урунтаева Г.А. Дошкольная психология. – М., 1996.
- Ушинский Д.И. Человек как предмет воспитания // Избр. произв. – М., 1956.
- Фридман Л.М., Волков В.В. Психологическая наука – учителю. – М., 1986.
- Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.Ильясова, В. Ляудис. – М., 1981.
- Хрестоматия по педагогической психологии / Под ред. А.Красило. – М., 1995.
- Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – М., 1996.
- Шостром Э. Анти-Карнеги, или человек-манипулятор. – М., 1993.
- Эриксон Э. Детство и общество. – М. 1995.
- Ярошевский М.Г. История психологии. – М., 1985.